

X'KITBULNA U X'WEGIBNA

Istituto Biblico
Ruma 29 ta' Marzu 1925

Wisq għażiż tiegħi Sinjur,

Niżzi hajr lill "*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*" li għoġobha tibghatli l-ktieb tagħha t-"*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*" u lilek li bi tjubija liema bħalha staqsejtni biċ-ċâr il-fehma tiegħi. Xtaqta' hafna li jiena nwieġeb malajr u tajjeb għal l-imġiba ta' hlewwa li wrejtu miegħi u għal dak li kontu tistennew minni. Għalhekk minnufih qbadt naqra u nifli l-ktieb tagħkom. Imma sa biex nifih b'dik id-dehwa li jisthoqq u natikom fuqu fehma li tixraq għax-xoġhol li fih, nistqarrulek li l-ewwelnett ma kellix żmien biż-żejjed, it-tieni, il-lsien Malti ma nafux biż-żejjed daqs kemm naf il-lsien u d-djaletti l-oħra tal-Għarbi. Hi kifinhi, il-lum sejjer nagħmel id-dmir tiegħi; wisq sogħbien li domt ma wegibtkom u għalhekk nitlobkom li tagħdruni. L-ewwelnett hallini nifirhilkom tal-ħsieb u x-xoġhol sabiħ li qbadtu sa biex tâtu lill-kitba tal-lsien malti għamla ta' *ortografija* waħda u tal-qjies. Dana (jekk fhimt sewwa) kien l-ewwel ħsieb li għalih inkiteb dan il-ktieb. Taħt din il-bixra din il-biċċa xoġhol deher li harġet tajba tas-sew. Għâd jonqos għalkemm xi haġa żgħira biex taslu fil-ħsieb li tridu u din hi li għal kull lehen twieġeb dejjem *l-istess* ittra u dejjem dik l-ittra *waħda*. Hekk nara illi l-"*ajn*" hi mfissra b'zewġ eġħliem ta' *gh* li kifinhuma t-tnejn jistgħu xi minndaqqiet iġibu t-taħwid fis-suriet tan-*nom* u tal-*verb* imnisslin minn eġħruq bħal ma huma ta' *għad* u *qahaf*. Jonqos ukoll li wiehed ifisser b'eġħliem oħra l-ilhna kollha ta' nisel iehor bhala gherq il-kelma. Għaliex trid tbatu biex tintebaħ b'nisel tal-kelma mita l-erba' konsonanti tan-nisel: DÂL, DŽÂL, DHŽÂ u DHAD jidhru lkoll D; inkella, bil-maqlub, li tara l-GĤAJN imħaxxa (enfatica) imfissra daqqa biż-żewġ ittri *gh* u daqqa b'*h* biss. Imma ta' dana kollu l-iżjed li jistgħu jâtu l-fehma tagħhom, ngħidu aħna l-aħjar imħallfin, huma intom li tithaddtu u tisingħu jtkellem lill-poplu d-djalett Malti li għandu lehnijiet tiegħu. Jekk tas-sew dawk il-konsonanti—li ma għandhomx nisel wiehed fil-kliem malti—għandhom dak l-istess lehen, imwahhad sewwa sew kif jinħass, inti għamilt tajjeb li tajt lil dawn il-konsonanti għelm jew sura ta' ittra waħda fit-

tifsir tagħha bil-kitba maltija: *ortografija* li twieġeb għall-ħoss li joħroġ mill-fomm, bħal ma ngħidu aħna fil-biċċa l-kbira jsir fit-Taljan li fih tinsab *ortografija* li timxi fuq il-lehen u li għalhekk hija aħjar minn dik l-oħra li timxi fuq in-nisel tal-kelma, kif iktarx hi dik tal-Franċiż u ta' l-Ingliż. Għalhekk wara li toqgħod tiffi tajjeb u tiġbor kollox ma' kollox, issib, kif għandi naħseb jiena, li inti fir-réguli li tajt wasalt biex għamilt l-aħjar haġa li wiehed jista' jagħmel biex għaqqadt is-sura tal-kitba maltija. Hallini nistqarrlek ukoll illi ma rnexxlix li naqbad sewwa għal liema konsonanti tal-Għarbi *klassiku* twieġeb il-g ta' l-Alfabet Malti, jekk hux għall-*GĤM* masrija inkella għall-*QÂF* bedwina.

Ma fadallix ħliet inroddlok mill-ġdid il-hajr tiegħi u nargâ' nixtiqilkom minn qalbi risq tajjeb u shih biex il-lsien Malti jigi l-quddiem. Nitlobok fl-istess hin li tisser għalija dan kollu lill-"*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*".

Tiegħek fl-isem ta' Kristu
Patri ALBERTO VACCARI

Lis-Sur Ant. Cremona,
13, Sda. Reale,
Sliema (Malta)

(*Mit-Taljan*).

TAGĤRIFA. Il-Patri Ġezwita Alberto Vaccari huwa Professur ta' l-Ilsna Semitiċi. Fost ix-xgħolijiet tiegħu huma magħrufin "*L'Arabo Scritto e l'Arabo Parlato in Tripolitania*" (*Il-Għarbi miktub u l-Għarbi mkellem fl-art ta' Tripli*). "*Il Pentateutico tradotto dall'Ebraico da Vaccari Alb. Scarbo F. ed altri. (Il-Bibbja maqluba mil-Lhudi minn Vaccari Alb. Scarbo F u oħrajn)*".

* * *

Malta, Sliema,
24 ta' April 1925.

Għażiż Professur,

Billi kelli x'nagħmel se nwieġeb l-ittra tiegħek tad-29 tax-xahar li hareġ b'daqxejn ta' dewmien.

B'ghaxxa kbira ta' qalbi sirt naf li inti hadt l-impenn li tiffi x-xoġhol tat-"*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*". Jiena ngħożż

•i., 1 hilaalb ilfehma tieghek, fehma ta'bniedem b aU ,
 ^ ^ h : ; ntqes it-taghrif ta'l-Isna semiti i, ghalkem_m J«
 < ruhek l-ura mita stqarrejt h matafx b.z-zejjed b., ^ ,
 Isien h kifna sebg andu mhux ftit mid-dfa etti semit. i_H
 U£ **UMwrtal-Ca^A**, kifinti g araft tajjed, k, endak lijj
 JilhMalti "Icitba mibnija fuq in-nisel tal-kelma u l-grammatka u>
Msteu ilsien. g alkeinm dejjem fuq dak ukoll h jroddu_{r, f})
 guli *uVfonolo ija* fl-istess ilsien" u minn abba din]-a har a_a
 l-Malti iktarx insibu lijitbieg ed mill-G arbi letterarju „
 J-djaletti l-o ra li jag mlu minnu, kifbil ri wie ed jiata' j|J
 m Wreguh ta'l-ewwel taqsima u tat-Tieni Taqsima ta t i_{r, ras}
 "Tibdil ftl-le en tal-konsonanti li jixxiebh u' pa : 87 kif ukoll
 tat l-ah ar ras^t Tifsit ie or fuq 1-AlfabeG pa : 114, l_{jk}tar
 mill-par: (3) u (4) pa : 118 tat-Tag rif / llg elm g h_u
 wiehed minn l-ittri 1-iktar mexxejja fil-kitba maltija biex ifisser
 il-le en millger uma tal-G AJN jew 'AJN, g elm li ilu miim
 11600 jekk mhux qabel, irrid ing id minn 1-ewwel ktib tal-Malii
 li writna mill-Kittieba Maltin fuq il-kitba ta'o rajn Sqallin u
 Taljani, kifwie ed jista' jara ujqabbel fil-kitba G arbija b'ittri
 Rumani, mag mla minn daki - mien mill-g orrief ta'l-Isna
 simiti i fi Sqallija u fl-Italja. G alhekk //g g all-G AJN hija
 wahda minn l-ittri li U u m rabbiet l-eg ruq bil-jedd li adet
 fil-kitba maltija u |j g alhekk ix-xirka tag na kellha tibqa
 omm biex m a t assarx ix-xog ol tag ha. Xirkiet o ra bha
 tag na, b ax-Xirka Xemia. kif ukoll kittieba ta'grammatki 1
 ta' dizzjonarji, b al Vassalli u b al Falzon, kjenut abtu-jWl
 g alxejn-biex ibiddu /-g ma'xig eim ie or jew ittri ora
 ' jaqblu i jed ma' dak li trid is-seng a, je wng idu a jarm |
 -Alfabet Fonetku. Skond il-bidu u 1fehma li wrejna 1-Alfota
 lonetku taghna kif ukoll bh-T?visstja litajna pa : III. *tat-TagM*
 'i-le en ta ghajn g andu jiftiehem illi h u m fisser b'ew %
 rnag qudi.1 Fwahda, eg liem l, idher g a - ew g ajn &
 i*™ JI T a R u l i t Malti iktarx jinsemg u f'le en wie ed ta' g W
 72 J I T a R u l i t Malti iktarx jinsemg u f'le en wie ed ta' g W
 s«W»«el-minn dak ta' . Skond W
 malti £ d mi? 9 M °; 5 5 , G arbijaxi minndaqqiet, fittt
 3 * 5 T t ^ tr t i s s a w w a r i t i e " ' ^ e n t a ' h U m a j i t b i j

^ ^ ^ ^ u k / i ? r i i _ i e _ b i i n g e l j
 Kittra g andh, u i u' g t, n h a s » * f ' t a r f t t k e l m a l
 « A m e r t ^ T M * ? X b l n a e n t i e : T I
 Jug , maqtug , skond il-gherq tal-kelma, H 4

lieX T'n dawn il-kelmiet jidhru f'suriet o ra jinhassu bil-le en
 e - merfug in, maqtug in. Qabbel pa : 88 u wara:
 ^% *bieb* * mhux *Mep*, il-g aliex inbag ad ng idu bibien.
 C¹ Tibdiliet o ra fl-ittri ta'g erq il-kelma, b al dawn li sem -
 ' bel isiru wkoll fl-ittri d u g li fit-tiswir tal-kelma jit-
 biddlu^fil-ta en ta'w n j E : *kiel* (kàl) kuj (Sar) nsir, samao
 c ajna Tar a: S d w , *sawwam* % *tàr tajjar* (Ara pa : 27. Z, z7///
 /' f/K'etc. u pa : 36- No.5. TAGHRIF). F u q i t - t w a i d t a l -
 Le nijiet DZÀL DHZA, T H A u D H À D fil-le en ta'D u x i m i n n -
 daqqiet ta'T, nitolbok tara dak li g edna f'pa : 118 (4)
 iat-Tag rif

L-ittra g fil-Malti (inti bladubju trid tg id g all-^a taljana)
 f'dawk il-keimiet imnisslin mis-semitiku twie eb iktarx g all-£
 tal-G arbi letterarju li fil-Malti tie u 1-le en ta'ga im abba xi
 kons: o ra (fil-kelma) li tixbahha u li tbiddliha 1-le en u
 tag mlu qawwi b al tag ha kif urejna fil-pa: 88.T., imma
 dejjem ta t ir-regula 55. E : *Gemed* flok *kermed*, *giddieb* flok
kiddieb. Hekk ukoll: *Gba* flok *e ira*. Ng idu *idi* kif ukoll
gidi (*ghidi*). Hekk il-^ xemija tie u wkoll il-le en ta'q fil-kelma
 moqdief flok *mu dief* kif ukoll ta' fil-kelma: *a ad* (*a ad*)
 billi /- trattab il-le en ta' u tag mlu .

L-ittra x dionk issir E : *arrat*, *ar ar* flok *xarrat*,
xarxar etc. G add kbir ta' kliem malti illi fih tid ol //ga,
 kil ukoll l-ittri barranin ce-pe-ve-za (tsa) jixhdu li huma mnislin
 mit-Taljan jew minn l-Isqalli

Bil-qima kollha
 tieghek
 A. CREMONA
 T a // a n)

Lil-wjsq mag ruf Professur
 M N ALBERTO VACCARI,
 Ruma.

JEKK MA TAFX ILSIEN PAJJI EK
 EN MIN TAF, ILSIEN QADDISEK ! ,